

Blago srce.

Povest. V spomin † ravnatelju Jožefu Hubadu. — Spisal Juraj Pangrac.

(Dalje.)

III. Janko gre v šolo.

red leti se je naselil v Zavôjah zidar Tonovec, kakor ga je vse klicalo — Bog mu daj nebesa! — oče petošolca Jankota Savinška. Kot priprost delavec si je toliko prihranil, da si je kupil nekaj svetâ ter si sezidal na njem hišico. Ni bila kdovekako lična ta hišica, tudi zemlje ni bilo okrog nje toliko, da bi bila preživljala zidarja in njegovo družinico: a če kje na svetu, v tej mali hišici, priprosti koči zidarjevi, je bila doma prava sreča. Mirno in zadovoljno, kakor dva golobca, sta živela oče in mati. Z žuljevimi rokami in znojem na čelu sta skrbela, da ni bilo v koči pomanjkanja. Tudi vneta vrtnarja sta bila v domačem krogu; zato sta rastla njuna otročička, Janko in Metka kot pestri cvetici na polju. Jutranja rosa nesebične in požrtvovalne roditeljske ljubezni je pojila ti cvetki; zlato solnce gorke, srčne roditeljske ljubezni ju je ogrevalo; hladilni veterc skrbne in potrpežljive roditeljske ljubezni jima je pihljaj in ju zibaje uspaval z večerno zarjo. Ko je prišel oče z dela domov je pristopila mati k postelji, prekrizala še enkrat svoja otročička z blagoslovljeno vodo, potem pa sta pokleknila oba in molila in hvalila Očeta nad zvezdami. In kakor bi se nebo odprlo, se je zdelo dobremu očetu in zlati mamici, ko so zrle njiju ljubeče in skrbne oči na uspala cveta, na svoja angelca, Jankota in Metko; večkrat so jima zaigrale solze v očeh ob pogledu na ljuba otročička, ki sta tako sladko in mirno spavala, in tem gorkeje sta molila...

Srečna je bila ta družinica! A sreča je opoteča. Tudi v borni koči za vasjo, v mali zidarjevi hišici, se je vršničil ta pregovor.

Komaj se je zopet pričelo zidarsko delo spomladi, se je nekoč ponesrečil ubogi Tonovec. Padel je z visočine in bil na mestu mrtev...

Solze, ki jih je prelila mlada vdova, se ne dajo pošteti. Jokala in vzdihovala je venomer in ni se mogla utolažiti. Ljudje so imeli sočutje z njo, so jo tolažili in ji prigovarjali: „Nehaj že vendar, saj veš, da vse nič ne pomaga, kar je, je! — Utolaži se že enkrat in ne jokaj več; izjokala si boš sicer oči in oslepela! — Imej pamet! Otroka morata izgubiti še mater, ako pojde tako naprej. — Ne pretakaj več solz in umiri se že enkrat, saj kar Bog stori, vse prav stori.“... A besede so poceni. Če se je zapuščena vdova prizadevala, da bi bila mirna in je zadrževala solze, ji ni bilo prestat; kar peklo jo je pri srcu in znoreti bi bila morala, da ji niso privrele zopet solze v oči in ji hladile bôl srca. S solzami se je mirila.

Edina tolažba na svetu sta ji bila poleg molitve in vdanosti v voljo božjo otroka, triletni Janko in še ne leta stara Metka. Vsako nedeljo ju je nesla na očetov grob. In ko se je ondî razjokala in pomolila za očetovo, dušo, ji je bilo lažje.

Pregovor pravi: Čas ozdravi vse rane. Res, tudi ubogo kočarico je čas polagoma ozdravljaj; dasi se ji je trgalo srce, kadar se je spomnila nanj, ki spi v prezgodnji groba jami. In spominjala se ga je tako mnogokrat. Vendar se je v skrbi za svoja ljuba otročička zamotila in vsaj deloma umirila. A popolnoma pomiriti in potolažiti se njena mehka duša ni mogla nikoli...

Vso ljubezen je zdaj zedinjala v prid in blagor svojih otrok, ki sta ji bila vse na svetu. Vsak boljši prigrizek je prihranila za otroka. Otroški posteljci sta morali biti zrahljani, če je tudi pridrsala domu z dela, da od same utrujenosti ni mogla več hoditi. In snažna in čedna sta morala biti vedno njen Janko in Metka, če tudi je z žulji in znojem služila krajcarje, da ju je mogla oblačiti. A ker je le za otroka živela, ju je tudi čisto poznala. Poznala ju je, kakor bi imela njuni duši pred seboj na dlani, tako da je mogla vsak hip pogledati vanji. Zнала je dobro, kaj se zrcali na otrokovem obrazu, kaj govore njegove oči. V vsaki otroški kretnji je brala, kaj se godi v njegovi duši; čula je vsak utrip otrokovega srca ter vedela za vsako njegovo željo. Ni se torej čuditi, da je umela občevati s svojima otrokoma, ju učiti, svariti, kakor malokatera mati. In ker je obračala vso skrb v njiju vzgojo in vzrejo, je vzrejala in vzgajala Jankota in Metko nad vse pričakovanje hvalevredno. Njene gorke besede so segle otrokoma globoko v srce, tamkaj vzklike kot dobro seme, se razrastle in naposled razcvetele. In ker je bila mati tako dobra, tako blaga, tudi otroka nista mogla biti drugačna; materina blagost, usmiljenje in dobrotu srca je prešlo v kri in mozeg otrokoma. Otroka sta rastle — prav kakor beremo v evangeliju — v modrosti in starosti in milosti pri Bogu in pri ljudeh. Marsikatera mati je vzdihnila: „Oh, kaj bi dala, ko bi bili tudi naši tak!“

Kadar je mati delala v vrtu za hišo, sta bila otroka kajpak vedno pri nji. In tu je spoznala, kako mehko, čuteče srce jima bije v prsih, kako blago mislita nedolžna otroka! Če je naletela mati na grdega mramorja ali zanikarnega črva, ki izpodjeda rastlinam koreninice, da venejo in se suše, ga ni smela ubiti vpričo otrok. „Boli, boli!“ sta zaječala Janko in Metka hkrati. „Revček je!“ Morala je to škodljivo golazen skrivaj ukončati, da ni ranila nežnih src svojih otrok. — Pozimi sta sipala Janko in Metka prezebajočim in lačnim ptičkom drobtinic; in rajše bi bila sama lačna, samo da bi drobne živalce dosti dobile. — Ko je bil Janko pet let star, je prišla ciganka v kočo s skoro nagim otrokom in prosila obleke, moke, zabele. Janko je slekel jopič, ki ga je hotel dati po vsej sili. In ko je nekoč naletela Metka na pijanega berača, ki je nekega mrzlega jesenskega dne obležal v jarku ob cesti, je toliko časa klicala in jokala ob njem, da so prišli ljudje in odvedli nemarneža na seno v tople svisli. In spet — ko je Janko pomagal pasti vaške ovce, in je zašlo jagnje in se ponesrečilo, ga je toliko časa iskal, da ga je našel. Ko ga je pa našel, ga je zadel na rame ter med jokom in stokom hitel z njim k gospodarju; potem pa hodil vsak dan gledat, je li že okrevala ljuba živalca, da jo spet žene na pašo...

Taka sta bila otroka Janko in Metka, mehka in čuteča; seve, mati jima je bila ljubo solnce; kakšne naj bodo potem zvezdice, če ne mile in ljubke?...

Enkrat je rekla mati kočarica: „Poglejte si no, kako naglo tekó leta! Še vedno mislim, da je bilo oni dan, kar je Janko shodil. Na, pa bo že šesto leto prihodnji mesec!“ In potem se je obrnila k sinčku in mu velela: „Janko, v jeseni pojdeš v šolo.“

Kako je Janko po tem hrepenel! V šolo pojde — tako so rekli mati. Bi ga li mogli s čim drugim bolj razveseliti? Lice mu je zažarelo in oko se mu je zasvetilo od veselja. Materine besede so ga prijetno iznenadile, dasi je vedel, da čas, ko počne hoditi v šolo, ni več daleč; in odgovoril je hvaležno: „Mama, pa kako rad!“

Delal je dobre sklepe, kako se bo marljivo učil. „Kako bo prijetno,“ si je mislil, „ko se priučim branju in pisanju! Metka in mama bosta poslušali, jaz jima bom pa prebiral iz knjig, kakor delajo zdaj večkrat mati. In ko pojdem morda služiti — bom pa pisal mami vsak teden, da bodo vedeli, kako se mi godi.“

Toda ni ostalo samo pri teh dobrih sklepih. Odkar je tisto jeseni prestopil Janko šolski prag, trudil se je vedno marljivo, da zadosti dolžnostim malega vaškega šolarčka. Ni vrgel puške v koruzo, ampak prebiral z veseljem knjige in se vztrajno učil. Tako se je zgodilo, da je postal zbog svoje prirojene ukaželjnosti in nadarjenosti ter vztrajne marljivosti v nekaj letih najboljši učenec cele vaške šole. In kár je veliko vredno: Janko se ni prevzel; vedno je ostal, če so ga tudi hvalili, tisti ponižni, dobri pastirček, ki je prinesel jagnje z gore; tisti usmiljeni Samaritanček, ki je slekel suknjič, da zavije vanj bornega cigančka, tisti blagi otročiček, ki ga je bolelo in ni mogel strpeti, da bi kdo pred njegovimi očmi pohodil črva na njivi... O, zato pa je Janko postal ljubljenec cele šole; součenci so ga klicali: „Jankec, naš ljubi Jankec“; učitelji pa so ga jim postavljali za zgled... Zdaj je res čital doma lepe povesti, in mama in Metka sta poslušali. Večkrat je tudi omenjal: „Mama, ampak kadar pojdem od vas, v službo, vam bom pisal vsak teden, da boste vedeli, kako se mi godi. Pa tudi vi boste morali pisati.“

Ko je bil Janko star 10 let, je rekel nekoč: „Mama, kaj pa, ko bi jaz šel od doma?“

Mati, ki ni vedela, kaj sinek misli, odgovori: „Zdaj ne govori o tem, je še prezgodaj. Do 14. leta ostaneš doma, potem pa se pojdeš učiti rokodelstva.“

„Mama, kaj pa ko bi le šel v mesto, v šole, da bi postal gospod?“...

„Tiho, sirotek!“ ga je tedaj zavrnila mati in zamahnila z roko, kakor bi se branila nadležnim muham.

„Mama, glejte, Repnikov je tudi šel in bo gospod.“

„Oh, ne misli o tem. Mi smo prerevni; to so same izkušnjave.“

„Mi smo prerevni, to so same izkušnjave,“ je ponovil Janko, sklonil glavo in umolknil. A po glavi mu je le šlo: „Repnikov bo gospod; tudi jaz bi šel in bi enkrat pel novo mašo. Potem pa bi prišli k meni mama in Metka, in dobro bi se nam vsem godilo.“ A ko se je vzdramil in pogledal po koči, je vedel, da so mati prav govorili: „To so same izkušnjave, mi smo prerevni...“

Ná, v nedeljo je pa sam gospod učitelj poklical mater v šolo ter je vprašal z resnim glasom: „Ste li že kaj mislili, da bi dali sinka v šolo?“

Mati se začudi vprašanju in odgovori: „Kaj ste rekli, da bi sinka dala v šolo? — Oh, to je nemogoče! Ko bi še on živel, oče njegov, potem bi morda bilo mogoče; tako pa ne.“

Toda gospod učitelj ni odjenjal. „Jaz vam svetujem, da ga daste v šolo,“ je nadaljeval. „Deček ima izvanredne talente. Škoda, ko bi mu ne bila dana prilika, da bi jih mogel razviti. Vztrajno je marljiv in plemenitega srca. Rečem vam, Janko bo dobro opravil. Če se kaj posebnega ne zgodi, bo vam in celi župniji v ponos in veselje.“

„Gospod, to so izkušnjave! To so izkušnjave! Kaj bom jaz, uboga kočarica! Še dober grunt se zmaje, če gre sin v šole. Kaj bi se moja kočica ne zrušila? Oh, sem uboga kočarica, gospod; to so same izkušnjave, vam rečem.“

Pa če je še tako govorila in se branila mati, češ, da so to same izkušnjave, Janko je le šel v jeseni v mestne šole. Gospod učitelj je toliko časa prigovarjal bogatemu jerobu uboge družine, naj pomaga fantu študirat, da ga je naposled le pregovoril. Zavezal se je jerob, da bo plačeval za varvanca Jankota, „dokler bo priden,“ po 5 gld. na mesec, in sicer, „da ne bo sitnosti vsak mesec,“ mu pošlje o pustu za prvo polletje 25 gld., teden dni pred sklepom šolskega leta pa drugih 25 gld. za drugo polletje. Tudi je izprosil za Jankota dobri učitelj pri svojih znancih v mestu hrano za opoŕdne. Mati pa bo skrbela za obleko in knjige.

Tako je bilo vse dogovorjeno in odrejeno in Janko je šel tisto jesen v šole. Pa predno je šel, ga je še mati vprašala: „Janko, pa boš hvaležen svojim dobrotnikom in boš molil vsak dan zanje?“

Dobremu otroku se je milo storilo, ko je videl, da imajo ljudje usmiljenje z njim in da so mu dobri. Solze so mu prišle v oči in samo pokimal je.

„No, če je tako, pa pojdi v imenu božjem,“ je izustila mati. „Samo meni se še vedno zdi, da so to same izkušnjave in da se bo moj Janko izgubil v mestu. O potem ne bom imela niti sina in bom umrla od žalosti ...“

* * *

Janko je torej šel v šole. Ni se pogubil, ampak v veselje in ponos je bil vsem učiteljem, ki so ga poučevali. Pa tudi svoji materi in vsem milim dobrotnikom. Z odliko je vsako leto dovršil šolo. S takim izpričalom v žepu bi marsikdo ukal na glas. Tudi Janko Savinšek je vedno z veselimi srcem nesel izpričalo domov. Samo letos, ko je dovršil peto šolo in je bil pohvaljen kot prvi in najpridnejši učenec celega zavoda, je zavil v stransko ulico s težkim srcem in s povešano glavo. Ah, denarja le še ni bilo! Jerob je redno in o pravem času pošiljal obljubljeni denar — samo to pot ne. Zakaj ne, tega si ni mogel razložiti Janko, in to tem manj, ker so šli k jerobu vselej mati po denar in so ga mu potem poslali v mesto. Jerob sam je tako ukazal. „Jaz pozabim rad,“ je rekel materi, „pridi ti vselej po denar,

da ga dobi sin redno o pravem času.“ Tudi gospod učitelj je izprva izpraševal, ako so že poslali denar; pa ko se je prepričal, da pošiljajo redno, kakor je dogovorjeno, ni naposled več izpraševal. „In ko bi me tudi jerob ne maral več podpirati,“ si je mislil Janko, „bi pa poslali denar mati, ko bi morali tudi vsled tega krilo prodati.“ Vendar ni bilo denarja! „Popoldne pride, jutri gotovo,“ se je tolažil Janko in šel žalostno svojo pot dalje. Hudo mu je bilo pri srcu, ker je pričakoval, da bo gospodinja iznova norela nad njim. A ona je tedaj že poravnala svoje dolgove in je obžalovala, da se je izpozabila prejšnji dan in izmetala Jankove reči preko praga. Ko je Janko uvidel, da ni gospodinja več huda manj, mu je bilo lažje pri srcu. Skoro čisto je pozabil na žalostne prejšnje dneve ter se je takoj podal domov, domov v Završje, k zlati mamici in dobri sestrici.

Gradič na trati.

(Konec.)

Takrat pa se je storilo Francu milo in zajokal je na glas, da je iz bližnjega grma zletela preplašena taščica . . . Stric so bili prišli, kar tako nenadoma zjutraj. Prinesli so s sabo pomaranč in drugih lepih stvari — kupili so jih daleč v mestu. Minica bo dobila zdaj vse in mogoče ji bodo dali povrhu še svetel goldinar, ker stric so gospod in imajo zlato uro, in so dali še vsako leto Minici in Francu goldinar. A letos bo dobila vse Minica, in Francu ne bodo dali nič, ker je hudoben in je podrl beli gradič kraljične Polonice.

Franc je jokal vedno glasneje in je brisal solze z rokavom. Sedel je na skalo in se je ozrl tupatam doli na čuvajnico. A nikogar ni bilo ven, da bi ga poklical domov. Pričakoval je in je bil trdno prepričan, da bodo stopili mama ali pa še celo stric na prag in ga bodo poklicali domov. A bilo ni nikogar. Doma so vsi in stric pripovedujejo lepe doživljaje in vsi so veseli. On mora pa sedeti na skali in jokati, jakoti zato, ker je podrl beli gradič kraljične Polonice.

»O, nikoli več ne bom nagajal Minici,« je govoril. »Rajši ji sezidam sam gradič, samo da bi me kdo poklical domov.«

Čez pol ure je zagledal na pragu Minico. Obraz je imela zavezan in v roki je držala lepo, rumeno pomarančo. Stopila je pred hišo in je šla potem na trato. Franc jo je videl in je nehal jokati. Še enkrat je šinil z rokavom preko oči in se je splazil s skale. Skozi grmovje je šel in je stopil na trato. Minica je zaslišala njegove korake in se je obrnila k njemu.

»Lej jo — pomarančo.« je rekla. »Stric so mi jih dali pet, pa še drugih reči so mi dali — in svetel goldinar. Pa oče so rekli, da te bodo nabili, kakor si ti nabil Andrejca, ko ti je podrl hišico pod skalo.«